Татар.
3-5521

روسیه مسلمانلرینك

احتیاجلری

وآنلر حقنده انتقاد.

اثر رضاء الدین بن فخر الدین

[قارغالی نك خیر الله حضرت عثمانف ایله عمر خلفه دولتیارفنك
مکتوبلرینه — سؤاللرینه جواب اولەرق قلمه آلنمشدر.]

ناشر وصاحبی امام خیر الله العثمانی.

محمد فاتح بن غلمان کریموف مطبعەسی — اورنبورغ.

Типо-Литографія М.-Ф. Г. Каримова, Оренбургъ.

Из фондов Российской национальной библиотеки

بسم الله الرحمن الرحيم

منك العون يا كريم

عموم اهالی آراسنده حقوق وحریت دیگان سوزلر ایشدله باشلادقندان بزم روسیه مسلمانلریده اوز حاللرینی بر آز تفکر قیلوب دین وملتمزنڭ صورتا ومعنا بقاسی اوچون نیلر ضرور ایدیکی حقنده ، آرچق ملاحظه اثرلری کورونمیه باشلادی. اوشبو وجهلردن اورنبورغ وقارغالی اهالیسینده نیندای حقلر ونیندای ماده‌لر ایله دین وملتمزی صاقلاب راحت راحت کیچونه بلورمز دیه اوز آره جیولوب مناسب ماده‌لرنی مذاکره حقنده بر جمعیت یاصاماقنی روحانیون طرفندن اوتنمشلر ایدی.

بناء علیه قارغالی علماسی اوز آره جیولوب ١٥ ماده‌لی بر لایحه و اورنبورغ علماسی ٢٠ ماده‌دن عبارت بر لایحهء ترتیب ایدوب اوشبو ماده‌لر ضروردیه قرار ویرمشلر ایدی. بو ماده‌لر ملتمزنڭ بیوك انقلابینه وترقیسنه سبب اولور دیه اعتقاد ایتدیکمز شیلر اولدقدن اطرافلی ملاحظه و دقته توقف ایتدیکی معلومدر، لکن آز وقتده جیولوبقنه قسقه فکر ایله‌گنه یازلدقندن بو ماده‌لرنڭ بعضیسنده نا معقول جهتی ظهور ایدوی وخاطرگه کیلمکان پك مهم ماده‌لرنڭ طوروب قالو احتماللری هرکمنك معلومیدر. بناء علیه مذکور ماده‌لرنی زمانمزنڭ فکرلی عالملرندن رضاالدین افندی ابن فخرالدین جنابلرینه عرض ایدوب‌ده دقت ایله مطالعه بعدنده برنامه کوندرمه‌سنی

Изфонды Российской национальной библиотеки

کندی عاجزانه م وقریبلرمزدن فضیلتلو ملا عمر خلفه دولتیاروف جنابلری نامندن اوتنمش ایدم. مذکور رضاالدین افندی ایسه تصور ایتدیکمدن نچه درجه آرتق اهمیت ویروب بر رساله شکلنده پك مهم معلومات بیان ایدوب ارسالینه همت بیوروب بزی فوق العاده ممنون ایتدی. بو خدمت مقدسه سی اوچون الله اجرن مضاعف قیلسون دیمکدن باشقه دینله‌چك سوز یوقدر. بو ذاتنڭ بو اثرذی قیمتلری آز کشی آراسنده اوقولوب قویولمق مناسب کورلمادیکندن طبعی ایچون حکومت طرفندن رخصت صورمش ایدك، لکن بو وقتقه قدر بعض بر مانعلردن اوته‌ری میسر اولمدی ایسه ده اوشبو اتفاق مسلمین‌نڭ ٣نچی جمعیتندن صوڭ اهل اسلام اوچون قاضی وشیخ الاسلام بلکه رئیس‌المسلمین کبی آدملر انتخابی باشمزه کیله‌چك بر بیوك مسئله اولدقدن وبو مسئله‌لره دائر معلومات بو رساله‌ده ذکر ایدلدکندن، بو صوڭ زمانلرده سنزور بلالری حمد الله تعالی کوتاریلوب طوردقندن طبعینه شروع ایتدم. رساله‌ده ذکر ایدلکان سوزلر فقط بر معلوم آدمنك سوزی اولدقی اوچونکنه تحقیقسز قبول ایتمك مناسب اولمادقی کبی تعصب وعین سخط ایله قاراب محررنك مرادنی دقت ایتمه دن رد ایتمك ده شرع شریف جهتلرنچه بیوك خطا وکناه ایدیکی معلومدر. لکن بزم علماء آراسنده اوزینك مسلکنده اولمیان بر ذاتنڭ سویلادیکی سوزلرهر نه قدرشرع وحکمته موافق اولسه‌ده مجرد عناد ونفسانیت ایله رد ایتمك واوزینڭ مسلکنده اولان آدمنڭ سوزلرنی تحقیقسز ترویجه چالشمق کبی فنا عادتلر هنوز دوام ایتدیکی وبو فکرلریده دین ودیانت نامندن سویلاب افتراق مسلمینه و افساد اخلاق امته خدمت ایدوچی بعض ذاتلر مع التأسف کورلدیکی انکار ایدله‌چك شیلردن دکلدر.

Из фондов Российской национальной библиотеки

لـکن امیدلره کوره بو روشچه اولچاوسز منطقسز سوزلر سویله میه ملتنك کوزی آچلدقی ایله یوللر باغلانه چغی معلومدر .

الحق احق بالاتباع دیه سوزمی قطع ایتدم و من الله التوفیق

امام خیرالله بن عبدالرحمن العثمانی

سعید بسته سی ١ نچی شعبان المعظم

١٣٢٤ نچی سنه

١٩٠٦ نچی سنهٔ میلادیه ٦ نچی سنتابر

بسم الله الرحمن الرحیم

برادر محترم ملا خیرالله افندی !

کندیکزدن اصالةً وعمر خلفه جنابلری طرفندن نیابةً یازدیغکز مکتوبی وآنکله کوندردیککز ورقلری آلـدم . طلبکزه بنأ ده دقت اوزره مطالعه ایتدم . بویله طوغرولرده میدانـه چیقوبده بـو ماده بویله مصلحت ، اوته گی ماده شویله مصلحت دیـه فکـر بیان ایلمك آنجق بیوك معلومات صاحبلرینه وفوق العاده اقتداره مالك اولا-نلره مخصوص بر وظیفه اولوب بزم کـبیلرك مرتبه‌لرندن قات قات اوستون ایدیکی معلومدر . مسئله بیوك اولدیغی کـبی فـوق الحد مهمدر . ومع ذلك حسن ظن ایدرك ارسال بیوردیغکزه حرمت ایلمك یوزندن هر بر ایشیلری بر طرفه تاشلاب بونـکله اشـتغال ایتمکله بعض شیلر یازدق . یازدیغمزك یوزدن بری طوغری اواسه بختیارز . یوق خطاً ایسه حسن نیتمزه رعایت ایدرك کـنه عفو

ایدرسز . باشقه‌لره کوستروب کوستر ممکن مختارسز . لکن یازدیغم
شی مسوده‌سز مبیضه ، ویاخود تبییض ایدامیان مسوده اولدیغندن
کندیمك باشقه نسخه‌سی قالمادی . بناً علیه اوقودیغکز صوك برادرم
فاتح افندی‌یه تسلیم ایدر ایسه‌کز بزلره بیوك بر احسان ایتمش
اولورسز . لزومی کورلور ایسه استنساخ ایتدره بیلورسز . سزلرده
ایسه یازوچیلر، شاگردلرکز آراسنك کوب اولور ، اما بنم یازوچیلرم
یوق . انتقاد قاعده‌سینه رعایت ایدرك ، سویله‌رکه مجال اولندیغی
ملده‌لره تعرض ایتدم تعرض ایتمادیکم ماده‌لر ایسه کامل خشنود
اولانلرمدر . (۳ نچی ۷ نچی ماده‌لر کبی) تلخیص ایتمادیکم ماده‌لر
یاکه بو کبی اهم شیلر آراسینه ادخال ایدرلك درجه‌ده مهم اوامیان
نرسه‌لردر . (مثلا یکشنبه کون سودا ایتمك مسئله‌سی کبی) یاخود
بتون بتونه سیاسی اشلردر(۱ نچی دفترك (❋) ۱٤ نچی ماده‌سی
کبی) بونلردن صوڭغیسی بیوك اهیتلی ایسه‌ده باشقه‌لر آراسینه
ادخال ایدرگه وقتی هنوز کلمامشدر ظن ایدرم ، بزم حا-
ضرکی سوآللرمز یالکز دینی وملی شیلره عائد اولسه کوزل
اولور ایدی . آنلر حقنك التفات اولنور ایسه دخی بر مناسب
وقت کتوروب ایکنچیلری قارالور ایدی. لکن بنم یازدقلرمی اوقوب
ده سزلر کندی‌فکرلرکزی‌ترك ایتمکز ، بن ایسه یالکزم اوطوروب یازدم هم
ده عجله‌چه یازدم . بناءً علیه رسم خطلرده وبعض تمثیللرده یاگلشلقلر
اولور . سز یالکز مسئله‌نك جوهرینه دقت ایدگز! . دقت ایدگز ،
فقط جف القلم طوغری‌دیه گمان ایتمه‌کز . احتمالکه فکرم خطاء
کیتمش اولور . جماعت طوتدیغی یرله خلاف کلن یرلرنك بنم فکرمه

(❋) ۱۵ ماده‌دن عبارت اولان کاغدگزنی برنچی دفتر و ۲۰
ماده‌دن عبارت اولان دفترگزی ایکنچی دفتر اعتبار ایتدم . برنچی
دفتر قارغالیارك وایکنچی دفتر اورنبورغلیلرك ایلمش .

Из фондов Российской Национальной библиотеки

هیچ اهمیت ویرماکز . یدالله مع الجماعة . خطاءلرمی کوستررلر ایسه کز ممنون اولورم . زیرا قصدم خطاء یازمق دگل بلکه طوغری یازمق ایدی . مقصدم ایسه طوغریلقدر .(انما الاعمال بالنیاب ولکل امرئی مانوی .

رضاءالدین بن فخرالدین ۱۵ نچی ذوالحیجه

۱۳۲۲ هجریه

(اوفا) (۱۹۰۵ نچی ییل فورال ٦ نچی کون)

انتقاد

برچوق مطبوع ومکتوب کاغدلرده کورلدیکنه، وبرطاقم ذاتلردن ایشدلمکده اولدیغنه بناء عموم خلقمزك مطلبلری مختلف صورتك بیان ایدلنور ایسه‌ده بونلرك مجموعی بریره کتورلوب تلخیص ایدلدیکی صوك الڭ اهم اولانلری اوشبو روشده اوله‌چق ایمش.

۱

مفتی وقاضیلرمز (صوبرانیه اعضالری) حقنده ایمپراطوریتسه یکاترینه ایکنچی طرفندن (۱۷۸۷) تاریخنده ویرلوبده بوکونده ضائع اولان حقوقمزك تکرار اعاده ایدلمسی.

۲

مکتب ومدرسه‌لرمز معارف نظارتندن آلنوب، صوبرانیه تصرفینه وبو واسطه ایله داخلیه نظارتی اداره‌سینه ویرلمه‌سی.

٣

روسیه تبعه‌سی اولان مسلمانلرڭ عسکری، ملکی وبالجمله خصوصی وعمومی اولان حقوقلری بلا تفریق خاص روسلر ایله برابر اولمه‌سی.

٤

رسمی اولان اسلام عالملری دنیاوی معامله‌لرده خرستیان روحانیلری ایله برحقده اولمه‌لری.

٥

محله اماملری وصوبرانیه اعضالرینه الزام ایدلن ابرازاواتیلنوی سینزانڭ لغو اولنمه‌سی.

٦

حریت دینیه ومذهبیه، حریت جدال دینی وحریت مطبوعات ووجدان ویرلمك.

٧

اسلام عسکرلری حرام اولان مشروبات ومأکولاتدن باشقه ایله تربیه ایدلمکلری.

٨

نکاح، طلاق، میراث تقسیم ایتمك ووصیت کبی عائله‌یه دائر دعوالر اولکی کبی کندی عالملری طرفندن حل ایدلنه‌رك ملکی وجزاء محکمه‌لرینه ویرلمه‌سی.

Из фондов Российской национальной библиотеки

برنچی ماده‌یه دائر انتقاد

بو ماده بز اهل اسلامك اخص آمالی اولملیدرکه : اکثر مجله‌لر ویازولر بوڭا دائر اولدیغی کورلور . حتی بونی موضوع مطلب ایدرك مختلف لسان اوزره نشر ایدلمكده اولان مصر جریده‌لرینه قدر درج ایتدرمشلر ایدی . دعوالر ، اگرده اثبات ایدلمیه‌جك بر یول اوزره ویاخود فائده کتورمیه‌جك بر صورت ایله کیدر اینسه یوز قزارتمقدن باشقه نتیجه ویرماز . بیوك بر ملت حقنده سویله نه‌جك سوز اون مرتبه اولچانوب‌ده بر مرتبه کیسلمك اصولینه رعایت ایدرك سویلماز ایسه، بتون ملتك حیثیتی ضائع اولمه‌سینه قدر وارر . مصر جریده‌لرنی اوقودیغمز صوك : (بونلر بزلره خیر خواه ایسه‌لر بویله بیوك بر بنانی نیچون ییل اوستینه بناء ایدییورلر : اگرده مرادلری بزه ترجمانلق ایسه یاخود حاجتمزی لازم یرلره ایرشدرمك اولسه . اك مهم مرادلرمزی نیچون بر قدر فضول ایچینه کوموب ضائع ایلیورلر ؟) دیه بر اعتراض بو لنمشیدك . فقط بر چوق اکابرمز (سعید شیخلری هم بونلر جمله سندندر) طرفندن دخی بونك تکرار ایدلدیکنی کوردکمزده : (یوقسه ایمپراطوریتسه فرماننده بزه کورلمیان بر فائده‌لی وبزم استقبالمزی هم تأمین ایتمیه مدار اوله‌جق برر عهد یازلمشمی عجبا ؟ :) دیه ترددده قالدق . زیرا هر نه قدر جزئی ایسه‌ده فائده‌لی بر حق بو کونده المزده وار ایکان ، بتون بتونه فائده‌سز شیء ایله تبدیل اولنمه‌سنی طلب ایتمك بعینه خواجه نصرالدین افندی تجارتینه بیکزر . (اتستبدلون الذی هو ادنی بالذی هو خیر) .

یکاترینه فرمانی اللرده اولندیغی جهتدن بو یرده نقل ایدلمیه

Из фондов Российской Национальной библиотеки

حاجت یوقدر . حتی مذکور مادەنی یازان ذاتلر ، اك ایلك بونی اوقومغله عریض وعمیق تدقیق ایتمش اولورلر. فقط یوقاروده دیدیکمزه موافق ، کیسمازدن مقدم نه قدر اولچار ایسەكده ضرر اولماز . بناء علیه تکرار بر تفتیش ایدالم . دقت ایله مطالعه ایتدیکمز صوك (مذکور فرمان بزم ماضییمز ایچوندە خیرسز ایدی، استقبالمز ایچونك) مضموننده بر نتیجه چقدیغی آڭلاشلنور. ـ ماضییمز ایچون خیرسز ایدی ، زیرا یالکز کوز بویامقدن عبارت اولان مذکور فرمانك بر آدوملق دائرەسنی ، اسلاف کراملرمز کرەء ارض دائرەسینه کوره دخی شمواللی حساب ایدرك ، کندی حاللرندن تمام مسعود اولەرق قالمشلر. وبو جهتدن کندی حاللرنی ویرلەش فرمان ایله اولچامای بلکه خیال ایتدیکلری بر فرمان ایله اولچامشلردر. اگرده مذکور فرمان حکمدار طرفندن ویرلمای طورمش اوله ایدی ، آتا بابالرمز کندی احتیاج ملیلرنی کندیلری دخی زیاده آڭلاب بلکه شوکاکوره صورمش اولورلر ومذکور فرمان دائرەسندندە بلکه نچه کرەلر ایرکن اولان بر امتیاز آلمیه موفق اولمش اولورلر ایدی. مذکور عصر ایسه غایت نازوك بر عصر اولمغله قوری سوزلر وکاغد اوستونك اولان وعدلر ایله گنه کفایت ایتمای هر شیءنی اجرا ایتدرمەیی سیاست اقتضا ایدر ایدی. حتیکه شول زمانده روسیەنك آزیاده اولان ملکنی ضیاعدن قورتاران شیء روس عسکری وروسیه قوتی دگل ، بلکه صوبرانیه تأسیس ایدلمسیله اورنبورغ وطرویسکی شهرلرنك خزینه مصارفیله بناء ایدلن مسجدلر ایدیکی مرویدر. (اورنبورغ آثار قدیمه جمعیتی طرفندن ١٩٠٦نچی طبع ایتدریلن کتابه مراجعت اولنه)

استقبالمز ایچون خیرسز ایدی ، زیرا مذکور فرمان غایت قارانغو بر اسلوبده یازلنوب مندرجەسینك شایان دقت اولان نقطەسی

Из фондов Российской Национальной библиотеки

یالـكز امتحان ماده‌سندن عبارتدر. گرچه امام‌لره نظارت ایلمك خصوصی هم ذکر ایدلمش ایسه‌ده برچوق تأویللری قبول ایده‌جك صورتده یازلدیغندن وجودی ایله عدمی آراسنده بیوك برفرق یوقدر. نکاح، طلاق، ترکه، وصیت وفتاوای شرعیه خصوصلرینه دائر هیچ شی یوقدر. حتی بو امرلر کوب وقتده غنیرال غوبیرناطورلر نظارتنده اوله‌رق آنلر طرفندن محله امام‌لرینه وشهر آخوندلرینه فرمان ویرلدیکی وصوبرانیه ایسه حکم جهتنی دگل بلکه یالـكز فتوی خدمتنی کوروب طوردیغی برچوق اسکی یازولردن آڭلاشلنور. بزم خلقمزڭ بوکونده اولان احتیاجلری یالـكز، امتحاندن عبارت اولمای بلکه عائله دعوالرنی حل ایلمك خصوصلرینه عائد اولسه کرك. یوز احتیاجمزدن یالـكز غیر اهمنی کوروب‌ده اهملرندن مسکوت قالان برفرمانی خیرسز دیمك حقسزلق اولماز ظن ایدرم. بوندن باشقه امتحان اصولی ایله امام‌لره نظارت ایلمك ماده‌سی بزلردن نه وقت آلنمشدر که بوکونده بزلر: (ضائع اولان حقمز اعاده اولنسون ایدی:) دیه صورمیه کرشه‌چکز!.

بنم فکرمه کوره الیکساندر ایکنچی فرمانی ایله جمع اولنان زاکونك بزه دائر اولان ماده‌لری یکاترینـه فرمانینه نسبتله هم شموللی هم فائده‌لیدر. بونی اوقودیغی وقت انسان، فقط بر ماده‌سنی اولسون یکاترینه فرمانینه فدا ایلماز. تجربه ایچون اولسه‌ده اوشبو وقت ١١ نچی جلد ١ نچی قسم (١٨٥٧) نچی یل تصنیفی، صوڭ طبعدن مقدم نشر اولنانی مطالعه بیرلسون.

اعضالر انتخابی مسئله‌سی اوشبو زاکونده آچق سویلندیکی حالده یکاترینه فرماننده مجمل صورتـده درج ایدلمشدر. مذکور فرمانه بناً ایده‌رك یازیلان حجت نامه‌ده، قزان تاتارلرندن ملالر صایلانوب اعضا اولمق اوزره یبارلدیکی معلوم ایسه ده بویله ملالرڭ رسمی مـلالر اولمای، بلکه یالـكز خلق آراسنده (ملا) دیمکله معروف اولان ذاتلر

Из фондов Российской национальной библиотеки

ایدیکنی (زیرا بو وقت رسمی صورتده ملالر اولنماز ایمش) هم ده بویله ملالری اسلام علماسی و یاخود مطلقا اسلام طرفندن نظامی صورتده انتخاب ایدلمای آنچق قزانسکی تاتارسکی اوچیتلسکی اشقولایه دین واخلاق معلمنی دیریکتور، یاخود اینسپکتور انتخاب ایتمه سی قبیلندن قزانده اولان غنیرال غوبیرناطور طرفندن انتخاب ایدلنه رك بیارلدکلری فکرینه قدر ذاهب اولانلر وار. شار ایله انتخاب اصولی کوب زمانلر صوڭ عمومی بر فرمان موجبنچه میدانه کلدیکی ظن ایدلنور. بونلره قارشو بعض بر ذاتلر: ۱۸۹۰ نچی ییله قدر صوبرانیه اعضالری حقنده یالکز ۱۷۸۷ نچی ۲۲ نچی سنتابر ۱۶۷۱۱ نچی نومیرده، ۱۸۳۶ نچی ییل ۱۵ نچی ینوار ۸۷۸۰ نومیرده، ۱۸۶۵ نچی ییل ۳ نچی ایول ٤۲۲۸۲ نچی نومیرده فرمانلر اولدی، انتخاب اصولی بو فرمانلرك هیچ برنده تصریح ایدلمادیکندن تا ابتدأ عمل شویله اولمش اولسه کرك، دیه بحث ایتمکده‌لر ایسه‌ده، اوته کی طرفلرده: (مذکور فرمانلر خصوص اعضالر حقنده اولان فرمانلردر، انتخاب ایسه خصوصی فرمان ایله دگل بلکه عمومی فرمان موجبیله اولمغله صوبرانیه اعضالرنی هم شامل اولمشیدی، حتی بو عمومی فرمان، باشقورد، تیپتر کانتونلرنی ده شامل اولوب، آنلر هم برمدت انتخاب ایله نصب اولنه‌رق طوردیلر. غالبا بو فرمان ۱۸۲۹ نچی ییل حدودنده اولدی،) دیورلر.

بو دعوانی یاخود بو ظنی اثبات ایده چك بر کاغد هرنه قدر قولده یوق ایسه ده روش حال وبر چوق قرائن یاردمیله شویله ایدیکی آڭلاشلنور. حالبوکه یکاترینه نظامینڭ اعاده سنی طلب ایلمك معقول کورلدیکی صورتده انتخاب قاعده سی صوڭندن اولدیغنی دگل بلکه ایلك حالده شویله اولدیغنی آچق بیلماککلکمز اقتضا ایدر.

یکاترینه فرمانی مقتضاسی اولدیغی جهتله مفتی محمدجان بن

حسین ایله مفتی عبدالسلام بن عبدالرحیم اهالی طرفندن دگل، بلکه حکومت طرفندن انتخاب ایدلمشدر. مفتینك اهالی اسلام طرفندن انتخاب ایدلنه چکی آنجق الیکساندر ایکنچی زاکوننه مندرج ایدی، فقط بویله زاکون تألیف وتصدیق ایدلدیگی صوك نصب اولنان مفتیلر، کنه زاکون موجبنچه تعیین ایدلمادیکلرندن زاکون ایسه یالکز کاغد اوستونده قارا اولهرق بر مدت طورمشدر. بو کونده ایسه کاغد اوستوندن هم چیزلدی. شایان تعجبدرکه الیکساندر ایکنچی کبی مستقل فکرلی، ار کوکللی. غیور، همتلی بر ایمپراطور کندی زاکونیله کندسی عمل ایتمامشدر. بویله شیلر بیچاره ومسکین پادشاهلر ایچون عجب دگل ایسه ده مذکور ایمپراطور کبی عالی طبیعتلی بر ذات ایچون بیوك عیب اولمه کرك.

یکاترینه فرمانی اوزره بناء ایدلن تنظیماته کوره صوبرانیه‌نك ترتیب ایدن حکملری، فتوالری، مدعی عمومی (پرکورور) نظارتنده همده بتون اداره‌سی داخلیه نظارتندن توبان حساب اولنان بر محکمه نظارتنده (نامیسنیچیسکی پراولینیه ــ بو محکمه فسخ اولندیغی ایچون طبیعی بو کونده غوبیرنسکوی پراولینیه اولور ایدی) بیوریغنده طورمه‌سی لازم اولمشدر. بوندن باشقه امتحان ایدلنه‌چك امامكرك امتحانلری هر نه قدر ترکی لساننده اولنماسینه مساعده ویرلمش ایسه‌ده امتحان صورتی روسچه‌یه ترجمه ایدلنه‌رك ایشه الحاق اولنمه سی همده امتحانی کوروب طورر ایچون هر امتحان مجلسینه یوقاری محکمه‌نك ایکی عدد اعضاسی دعوت اولنمق لازم اولنمشدی. بو امرك نه قدر مشکل اولوب‌ده، استقبال ایچون نه قدر فنا اثری اولنه‌چغی اوزون سویله‌میه حاجت دگلدر. الیکساندر ایکنچی زاکوننده ایسه بو شیلر کلیسی محو اولنمشدر. بناء علیه یکاترینه فرمانینك

حكمی اعاده اولنمه‌سنی صورمغه کوره الیکساندر ایکنچی زاکوننك آنادن طوغدیغی ساعتنده اولان حالینك اعاده‌سنی صورمق فائده‌لی ایدی. لکن حاجتلرمزی یکاترینه فرمانینه یاخود ایمپراطور آلیکساندر زاکونینه اسناد ایدرك صورماز ایسه‌ك بو کونده اولان مانیفستلر، سیرکولرلره بناء ایدرك ویا که بونلردن کلیا قطع نظر ایدرك، کندیمزه حاجت وصورمیه‌ده مجبور اولدیغمز ایچون صورمیه حقمزمی یوق ایمش!.. بزلر اوشبو مملکتك تبعه‌سندن اولدیغمز حالده دینی وملی ایشلرمزه عائد اون بعض بر ضرور شیلرمزی مرافعه ایتمك حقندن بتون بتونه‌می محروم قالدق؟. فرض ایتدك حالمزك فنا اولانلرنی سویلمیه وبر قدر اصلاح اولنمه‌سنی طلب ایتمیه بوکونه قدر محروم طورمش اوله‌لم، بوندن صوڭره‌می بویله محرومیت بزلره حکم سوره‌چکمیدر؟ سوره‌چك ایسه قانغی زمانه قدر سوره‌چکدر؟ بونك ایسه هیچ بر انتهاسی وفلانی یوقمیدر؟.

خلاصه: ایمپراطوریتسه فرماننك وآڭا بناء ایدلنه‌رك یازیلان تنظیماتك بزم ایشمزه یارارلق واستقبالمزی‌ده تأمین ایدراك بر ماده دگل حتی بر کلمه اولسون کورمیورم وبونك ایچون حسرت چیکلدکینك‌ده سببنی بیلمیورم، احتمال که کورنلر وبیلنلر واردر جناب اللهك دنیاسی کیك ومعلوماتلی بنده‌لریده مبذول!.

«ایکنچی ماده یه دائر انتقاد»

مقصود اگرده اسلام صبیلرینڭ مهمات دینیه‌لرینه آشنا اولمقلری واخلاقلرنی‌ده تهذیب ایدرك اسلام روحی اوزرنده تربیه‌لرینه دقت ایتدرمك؛ مکتب ومدرسه‌لری همده درسلری نظامه قویمق؛ شاکردلرڭ بحق علم صاحبلری اولمقاریله برابر خدمات دینیه وملیه‌یه کسب استحقاق ایده‌چڭ بر صورتده کلمه‌لرینه غیرت ایلمك؛ الحاصل زمانه موافق، دین وملتمزه مناسب طرزده ریفورمه ویرمك اولور ایسه، بو حاله بوکونده اولان صوبرانیه اداره‌سی مقتدر اوله‌چق دگلدر. هر نه قدر معارف نظارتنه دائر اولان نظام‌لره آشنا دگل وتجربه ایتمادك ایسه‌ده، صوبرانیه ایشلری واداره‌سی بالکل غریب وچیت اولمادیغندن بو طوغروده اولان سوزلرم بتون بتونه یاکلش اولماز ظن ایدرم.

بوکونده صوبرانیه‌نڭ کانسیلاریه‌سی ایشلمکده اولان ایشلری حتی الڭ مهم اولانلرنی وقتنه یتشدروب واره آلمادیغندن، حتی بو ییل بتورمك لازم اولان کاغدلری بر ییل وایکی ییل قدر آرتده قالوب وارمیه مجبور اولدیغنده، دورت میلیون نفوسدن عبارت اولان بیوك بر خلقڭ وبر اوچندن ایکنچی اوچی سکز ولا اقل آلتیبیك چاقرم تخمین اولان مسافتڭ معارف امرلری قوشلنور ایسه نه طریق ایله وظیفه‌سنی اجرا ایده بیلور عجبا! . . . . بو ایسه بتون مانژوریا ارمیالرینڭ مادی ومعنوی حسابلرنی کورمك خدمتنی یالکز بر بوزولوق شهری دوماسنه تابشرمق قبیلندن امکان خارجنده برایشدر.

بوندن باشقه صوبرانیه هر وقت بر رئیس واوچ اعضا اسمندن ایش کوچرمکده‌در. زیرا اصل تأسیسی مجرد بر امتحان ایچون اولندیغندن امتحانڭ جمعیت طرفندن اجرا اولنه‌جغی طبیعیدر.

بوندن صوڭ ١٨٠٧ تاریخنده هر نه قدر عائله نزاعلرنی فصل ایلمك خدمتی قوشلمش ایسه‌ده بونلرك حکمه تعلقی اولدیغی حکمده جمعیت ایله دخی گوزل اولنه‌چغی ملاحظه‌سنه کوره همیشه جمعیت ایله ایش کورمك نظامی اولگی حالنده قالدرمشدر. فقط معارف خدمتلرینك امتحاندن باشقه اکثر خدمتلری یالڭز مأمورلر واسطه‌سیله اجرا اولندیغندن صوبرانیه‌نڭ مونچه اعضالری بر کیمسه ایشلیه‌چك ایش ایله وقت اوزدرمقلری لازم کلور. خاص: معارف خدمتلرینك برچوق ایشلری ایچون حاضرگی صوبرانیه کافی اولمادیغی حالده ایکنچی بر چوقلرینه کوره‌ده عبث اولمه‌سی میداندهدر.

مقصود اگر ده معارف نظارتی بو کونه قدر کندی اداره‌سنده اولان درسخانه وشاگردلرمزی یالڭز اسم ایله اداره ایدوبده ذره قدر فائده‌لی خدمت کوسترمادیکی کبی ، داخلیه نظارتی وآنڭ بیوریغی تحتنده هم صوبرانیه یالڭز اسم کوتارسونلرده طورسونلر وهیچ بر حرکتده اولنماسونلر دیمك ایسه اول وقت بو ماده حقنده بر دیه‌چك یوق. فقط بو صورتده اینسپکتورلر مداخله‌لرندن اسینلك اولور ایسه‌ده، آنلر مداخله‌سندن نچه دفعه‌لر ضررلی وبتون بتونه انقراضمزه سبب اوله‌چق امامل، معلملر همده اهل محله نزاعسی ظهور ایده‌چکنده برشبهه ایدلماسون.

مکتب ومدرسه‌لرك صوبرانیه نظارتنده دگل ایدیکی هر کیمه معلوم اولدیغی حالده بو کونه اورتا حسابدن ییلنه تقریبا اوچیوز قدر دعوی کاغدی کلور. برکت ویرسون که حاضرنده صوبرانیه بونلری: «بزم ایش دگل!» دیه کلدیکی جهتده کیرو اوزادوب طورر. اماکندی نظارتنده اولور ایسه هر نه قدر بیوك ایش کوچره آلماز ایسه‌ده بزم ایشمز دگل دیه‌ده آلماز وشول جهتدن بتون عمری بویله دعوی کاغدلری ایله اوغراشوب اوزار.

Из фондов Российской национальной библиотеки

دورتنچی ماده‌یه دائر انتقاد

خرستیان روحانیلرینڭ محترم، وباشقه‌لردن ممتاز برصورتده طوتلمه‌لرینه، دین عالملری اولدقلرندن باشقه، برده معارف دنیویه وحقوق مدنیه ایله آشنا اولدقلری هم بهانه ایدلور. حتی اوشبو سببدن یهودی روحانیلرڭ وخصوصا دین معلملرینڭ اسلاملره نسبتله خیلی امتیازلری وادر. واقعا خرستیان روحانیلرندن برجماعت هرنه قدر اسیر شهوت وعبدالقفا اولمقده‌لر ایسه‌ده اوقور یازار بلمدیکلری حالده کندیلری مخدوم یاخود خاتونلری مخدومه اولدقلری ویاکه استاذلرینڭ خدمتلرنی ایدوب فاتحه آلدقلری وبعض میرزا وکنازلرڭ شفاعتلرینه نائل اولدقلری سببندن گنه اوکاز آلمای. اورتا وبعضلری‌ده بیوك مکتبلرده اوقوب شهادت نامه آلمشلردر. ایش بویله اولدیغندن بزلر ایچون ایکی امرڭ برینی التزام ایلمك لازم کلمازمی؟. یعنی امامل‌رمز سفیل یورسه‌لرده یورسون‌لر فقط سینزادن عفو اولنسونلر، یاکه ایسته دکگز قدر سینزا شرط ایدکز فقط امامل‌رمز محترم وانسان کبی دنیاده طورسونلر، دیه برطرفنی اختیار ایلمك وظیفه‌مز اولمازمی؟..

بشنچی ماده‌یه دائر انتقاد

امامل‌ر وصوبرانیه اعضالری ایچون آبرازاواتیلنوی سینزه شرط اولنمه‌سی فائده‌لیمی یوقسه ضررلیمی؟ بوڭا ایسه: هم ضررلی هم فائده‌لی دیه جواب ویرمك ممکن اولور. بزم کبی مدرسه‌لری ترتیبلی اولمیان وهیچ طرفدن اعانت ایدلمیان شاگردلر ایچون ضررلیدر. زیرا نیچه

ییللر مدرسه پوچماغنده اوقوب یاتدیغی حتی یاشی‌ده خیالی بیودیکی صوڭ بر روس حضورینه واروب الفبادن درس آلمایه مجبور اولور. بو کبی ذاتلرڭ طبیعی انسان کبی معلملر و گوزل بر اخلاقلی معلملر طوتمیه مادی اقتدارلری اولمادیغندن ، خواه ، نه خواه آزمش طوزمش آدملری آرزن حق ایله طوتارلر. اول کبی آدملردن بر علم آلندیغی حالده یوز جهل کسب ایدلنور. بوندن باشقه خیلی باصلوب کون کچورن عفیف شاگردلردن بر طائفه‌سی تیل اوگرنمك قصدیله روس قریه‌لرینه یاکه شهرلره کتمیه مجبور اوله‌رق الڭ ایلك اوله‌رق هیچ زاجر ومانع اولمیان وهر شی مباح مرتبه‌سنده طوتیلان صفا مجلسلری کورر، برمرتبه نفسنی منع ایدر ایسه‌ده اوچونچی مرتبه‌سنده طوتلنور. اوشبو جهتدن فساد اخلاق شائع اولور. معصوم شاگردلرڭ عفتلری بر باد اولور. بزم بالالری وشاگردلری تربیه طریقمزڭ هم بو ایشلره بر قدر دخلی واردر. زیرا بزلر بوزوقلغی آدمچیلك خلافی اولدیغی وجناب اللهڭ خلاف مرضاسی اولدیغی ایچون بوزوق کوسترمای یالکز کشیلردن قورقمق طریقی ایله گنه تربیه ایتمکده یز. اوشبو سبب ایچوندر که غیمنازیه، اونیویرستیت قورتاران شاگردلر آراسنده تامچی ایسرتکچ ایچمکان ودخان چیکمکان ذاتلر مبذل اولدیغی حالده بزم شاگردلرمز آراسنده روایتلره کوره بو صوڭ زمانلرده عفیف ذاتلر خیلی آزالمقده ایمش، اگرده روسچه بیلدیکلری سببندن کندی حاجتلرنی ادا ایتمیه وحقلرنی‌ده محافظه ایده بیلمیه مقتدر اولورلر ایسه اول وقت البته سنزانڭ شرط اولمه‌سی فائده‌لیدر.

بو سوز عموما محله اماملری حقنده ایدی. صوبرانیه اعضالری حقنده اولان فکرم ایسه دخی باشقه‌در. احتمالکه بو فکرم بر جهتدن چوق مشئوم کورلور، لکن یالکز مجامله قصدینه مبنی کوکلمده اولانڭ خلافنی یازمقده المدن کلمیدر. سکوت ایدوب کچر ایسه‌م

Из фонда Российской национальной библиотеки

ممكن ایدی. فقط بو صورتده هم وجدانم معذب اولەچق ایدی. زیرا حقیقت دیه ظن ایتدیکم بر شینی یاشروب قالدرمش اوله چقدم. ایشته بو سبب ایچون بر قاچ سطرلر یازاچغم، بنم یازدقلرم صویه یازیلان بر شی کبی ایزی صورتی محو اولورده قالور. فولاق صالان اولماز. یاخود خطأ وصوابمی ایدیکنی محاکمه ایلمك مشقتی هیچ کیم طرفندن التزام ایدلماز.

بنم فکرمه کوره صوبرانیەده اعضالق ایدر ایچون علوم اسلامیەدن بزم کبی یارم یارتی خبردار اولان کیمسەلرك همده روسچەدن آز معلوماتی اولان کیمسەلرك اعضالق ایتمەلرندن نه محکمه ایچون ونه اهل اسلام ایچون فائدەلری یوقدر. دیمك ایسترمکه علوم اسلامیەسی زیاده مکمل اولمق لازم اولدیغی کبی روسچه سی هم فوق العاده اولمەسی کرکدر. بو کونگی شرط ایدلن سینزا، طوغروسی اصلا کافی دگل.

علوم اسلامیەسی. لغوی معناسی ایله دگل بلکه اصطلاحی معناسیله (مجتهد) اولمەسی لازم. بونی ایسه حکومت شرط ایتماز ایسه بزلر کندیمز شرط ایتمەلی. بوندن ملتمز ایچون مادی ومعنوی فائده اولەچقدر. معنوی فائدەسی ایسه ظاهر، اما مادی فائدەسی بو سایه ده عائله نزاعلری اسلام قولنده الی یوم القیامة قالماسینه همده محکمەء اسلامیه نك دوامینه موفق اولنور.

بزلرده مجتهد طابلمق ممکنمی دکلمی؟. هر نه قدر بو کونده یوق، حتی احتمالی هم زیاده بعید ایسەده اکرده مدرسەلرمزه ترتیب ویرلسه بو کونکی لا یضر (*) ولا ینفع اولان کتابلر یرینه حقیقی علم کتابلری، اصل علم صاحبلرینك اثرلری اوقولسه هم ممکن همده لا یعد ولا یحصی دییورلك کوب اولەچقدر. بو کونده روسیه دولتنك

(*) لا کلمەسی زائد یعنی یضر ولا ینفع. عمر.

صودیەنی پالات وآقروژنی صودلر حضورنده صدر نشین، اعضا، مدعی عمومی، محامی (دعوی وکیلی) اولور ایچون شرط ایدلن شیلرنڭ اوچدن بری قدری اولسون اهل اسلام مجتهدی اولمق ایچون شرط دکلدر. ایمدی روسیه دولتنده قابلیت، زکاوت، استبداد، همت بابنده روسیه اسلاملرندن آیرم بر قوتـه مالك اولمیان عادی آدملر جملەسندن اولان روسلر آراسنده بزه کوره مجتهد فی المذهب دگل حتی مجتهد مطلق دیه اصطلاح ایتدکمز ذاتلر مرتبەسنده بیکلر واون بیکلر ایله نفوس اولور ایسه بزلر اونبیش میلیون مسلمان آراسنده یوز لا اقل ایللی عدد مجتهد اولنمەسی نیچون تجویز اید- لماسون ونیچون بالفعل اولنماسون. اکرده واقعا بزم مسلمانلرمز بویله حالده دوام ایدرلر ایسه بتون بتونـه قابلیتسـز حیوانلر اولنەچغی ایله حکم ایدلمك لازم اولور.

بو یرنی اوقودیغکز وقت رجأ ایدرم قارشوڭـزده دگـلاب اوطروچی کیمسه حالینه بر دقت ایلەڭز! کـوررسـگزکـه: میق وصقالی ایله اوینار قوللرینی تیز اتیز یوزینه قویار، کلاپوشنی بر یاقدن بر یاقغه آوشدرر. آخرنده اوتلی کومر اوستینه خطأ اوطرمش بر کیمسه کبی کیساك سیکروب طورردەکوزی قزارغان تامرلری بورتکان حالده: «های نادان نه یازغان! بـونڭ اعتقادی بوزوق علمیده هیچ یوق ایمش، اجتهاد بحثلرنی واجتهاد منقرض بولدی دییان سوزلری هیچ کورمامش ایمش!..» دییور.

بو کیمسەنڭ سوزی قسما درستدر، آدم اوغلی نعمت ایچنده اولدیغی حالده کوب وقت قدرینی بیلماز. اکمك قیمتی آچلره، طون قدری یالانغاچلره معلومدر. بن ده نادانلق خستەلگی ایله مبتلا اولدیغم وبوندن خلاص اولمق یولنده بتون عمرمی فدا ایتدیکم جهتله بو سوزلری سویلمکدەیم. علم قدرنی عالملر دکل،

Из фондов Российской Национальной библиотеки

اصل بزم کبی جاهللر بیلورلر وبونك تحصیلی یولنده بر چوق امکلر چکرلر ، فقط اجتهاد بحثلرنی کورمادیکم واجتهاد منقرض دییان سوزلری ایشتمادیکم ایچون دگل بلکه بویله بحثلر ایله اوزون بر وقت اوغراشدیغم ایچون سویلمکده‌یم . بن حتی تفتیشم سایه‌سنده اجتهاد منقرض دییان سوزلر کیملر سوزلری وقانغی عصر لرده ظهور ایتدیکی ونه ایچون سویلندیکنی‌ده مأمولم خلافنده اوله‌رق اطرافلی روشده آکلادم ، تاتارلر بغدادی هلاك ایدوب بونچه علماً کرامی وبو قدر آثار اسلافی خراب ایتدیلر . اسپانیوللر اندلسه کروب ایتمادیکلری وحشتی قالدرمادیلر . فقط بونلر اسلام ملتنه مادی ضرر ایتدیکلری حالده معنوی ضرره موفق اولمادیلر . زیرا اهل اسلام همیشه نشیط ، غیور ، طالب ترقی ایدیلر وهر برینك لسان حاللری ، حتی تنلرنده اولان هر بر توکلری

بز اول‌عالی همم ارباب جد واجتهادزکیم .
جهانکیرانه بردولت چقاردق برعشیرتدن (*)

ـ دیه ندا ایلر ایدی. اسلام دولتلرنی برباد ایدن وتمام جهالت قیوسینه صالوب اوستینه طاش باصدیرب قویان کوچلی دشمن ایسه: «اجتهاد منقرض اولدی خلفلر هیچ بروقت سلفلر مرتبه‌سینه ایرشه‌چکلر دگل!» دییان سوزدر. ایشته بوسوز شیوع اولدیغنده هرکیمدن علم محبتی سوندی، ترقی ارزوسی بتدی، فضیلت یرینه سفسطه وحقیقی علم اورنینه‌ده چیپوخه‌لردن درس ویرلمیه باشلاندی!.. بوسوزك ذیلی ایسه اوزون اولدیغندن یازمیه بویر تحمل ایتماز. خلاصه: اجتهاد منقرض... الخ دینلن سوزك اهل اسلام وملت نجیبه اوستوینه‌کتورمش ضرری جینکیز، هلاکو، ایز بلا کبی مخربلر ضررندن قات قات‌بیوکدر. هم‌ده بوکونده آرامزده هر نه قدر مجتهدلر اولنماز ایسه‌ده (بزم

(*) کمال بك شعریدر.

ظنمزه کوره، یوقسه بالکه احتمال واردرلر) اگرده یولنچه تحصیل ایتدرلسه، مدرسه‌لره نظام قویلمنسه، شاگردلره گوزل وحقیقی اسلام تربیه‌سی ویرلسه، گروه گروه مجتهدلر آرامزده ظهور ایده‌چکنده شبهه یوقدر. زیرا اجتهاد ومجتهدلك کسبی شی اولوب، ظاهری سببلره مربوط اولمقده‌در (**). نظام عالمده نمو ترقی مطرد ومنعکس بر قاعده اولوب بتون احوالڭ جریانی اوشبو قاعده اوزره اولدیغندن هرشینڭ صوڭی اولکیسنه کوره تمام وکامل اولمه‌سی لازم کلور. مدنی ملتلرڭ سیرلری هم اوشبو یول اوزره ومقصدلری‌ده اوشبو نقطه‌یه طوغری کیتمکده ایدیکی هرکیمه معلوم. فقط نیچوندر اسلاملر بوقاعده‌نڭ عکسی اوزره بتون طبیعت اقتضاسینه قارشو واررلر؟ بونڭ درست سببی هنوز معلوم اولمادی!...

جناب رسالتپناه افندمز حضرتلرینڭ خاتم الانبیاء اوله‌رق بوندن صوڭ پیغمبر ارسال اولنمیه‌جغینده بر حکمتی بالکه اوشبو تکامل ونمو طبیعی قاعده‌سینڭ حکمی اوزره اولور. امم سالفه کندیلر ینه تبلیغ ایدلن اوامر الهیه‌یه بر آز مدتلر اوتدیکی ایله بر چوق تبدیل وتغییرلره اوغرادوب اخیرنده ده بتون بتونه اونودوب محو ایتدیکلرندن ایکنچی بر پیغمبر ارسالی مصلحت کورلمش اولور. اما افندمز عصرندن صوڭ کله‌چك انسانلرده استعداد وقابلیت اولکیلره نسبتله دخی زیاده اولنه‌جغندن شریعت مطهره‌مزی کلدیکی کبی حفظ ایدرك کابراعن کابر الی آخر الدهر تبلیغ ایلمك قوتنه مالك اوله‌جق درجه‌یه ایرشدیکلرندن دخی پیغمبر یبارلمه‌سنه لزوم کورلمیه‌جك اولور. بناء علیه علم وعالملر همده ارکان اسلام ومجتهدلر، زمان اوتدکچه آرتمق وقوتلی اولمه‌لری لازم کلور.

(**) بوبحثده اولان اجتهاد دن شرطی تابلدیغی حالده اولان اجتهاد ایدیکی معلومدر.

ИР фондов Российской национальной библиотеки

اما اعضالرك روسچه بيلمكلرى بو كونكى شرط ايدلن قدر گنه دگل ، بلكه غرادسقى اشقولا ، يا خود اوچيتلسكى اشقولا پرو غراممه‌سى ايله امتحان ويرديكارندن صوك لا اقل مستمع صفتيله اونيويرستيتلرك حقوق شعبه‌لرنك دوام ايتمه‌لرى وكمالتده ايرشد يكلرينه شهادت نامه آلمقلرى لازم اولماى ايدى. معلومدر گه‌ صوبرا نيه‌نك قوتى ، مافوقنده اولان محكمه وحاكملر عندنك اولان حيثيتى كندينه تابع اولان مسلمانلر نظرنده اولان اعتبارى ، ايكى اوچ قاتدن عبارت اولان بنالرندن ، باغچه‌سنك اولان يمش آغاچلرندن عبارت اولماى ، بلكه اعضالرى كندى وظيفه‌لرينى گوزل بيلوب معامله‌لرنى ترتيبه صالوب هر بر ايشلرينه كنديلرى خواجه اولمقدن عبارتدر. بوندن باشقه خصوصى صورتده بيوك مأمورلر ايله كسب معارفه ايده بيلورلر ايسه ، اهل اسلامه وعموم ملته بيوك فائده‌لر ايتمكلرى مأمول اوله‌چقدر. چوق ايشلر اولوركه بلا اوتى علولنميه رمق قالمش ايكان من له الامر حضورينه بالذات واروب نوع ملايمت كوسترلور وبعض نقطه‌لر تعديل وبرچوقلرى ايچون ده عذرلر بيان ايدلنور ايسه‌لمه ايچنك ايش تمام بر تبدله اوغرار. بو ايشلر ايسه لسان بيلميه همك ادبى صورتده سويلميه مقتدر اولميه موقوفدر حالبوكه صوبرانيه‌نك بو كونكى اشلرى هر تورلى ملكى محكمه‌لر ايله يون اوزره يابشمقده اولان تيكانلك كبى علاقه دار اولمقده‌در . بو حال ايسه طبيعى كوندن كون قوتلنور . بعض بر آقروژنى صودلر طرفندن بر چوق فقه مسئله‌لرى حقنده فتوالر صورلور وبعض بر الك ماهر دعوا وكيللرى بالذات كنديلرى حاضر اولوب حاجتلرينى رفع ايدرلر . بونلرك يازولرى وسواللرى غايت نظاملى ومختصر اولديغندن وايكى تورلى آكلامق سببندن بر برينه تمام ضد اولان ايكى تورلى نتيجه چقمه‌سى لازم كلور . هر نه قدر محكمه‌ده بر ايكى

Из фондов Российской Национальной библиотеки

عدد ترجمان اولنور ایسه‌ده ، کندیسی طب علمی ایله آشنا اولمیان کیمسه‌نك طب کتابی ترجمه ایامه‌سی صرف بر تغلیط اولدیغی کبی ، نه علم حقوق اوقومیان ونه فقه اسلامیدن معلوماتی اولمیان ترجمان ترجمه‌سندن بر فائده چقماز . ایشته بو وقت کندیسی طوغریدن طوغری لسان آکلامیان اعضا ایکی جامع آراسنده قالان بینماز برکیمسه کبی قالور. صوکره حیران وسرکردان یورر. معاذالله بویله شینك عاقبتی شریعت ونظام قاشنده غایت وخیم اولسه کرك .

بوندن اوستون روسچه‌نی لازم درجه‌ده بیلمیان کیمسه پالیتسه‌لرك تفتیش نامه‌لرنی، غوبیرنسکی وباشقه محکمه‌لرك کاغدلری مضمونیله بحق آشنا اولمادیغی زاقونلرنك جلد وماده‌لرندن خبردار اولمادیغی حالده، فلان وفلان استاتیایه بناء عزل ایدلسون وشویله استاتیه‌یه بناء نصب اولنسون دیه یازیلان داکلادلره امضا ایدرده طورر. بو صورتده اصل اعضا داکلاد ترتیب ایدوچی برروس بالاسی اولوب، اعضاء ایسه یالکز آلت صماء اوله چقدر. روسچه بیلمیان اعضالره هر نه قدر طوغریدن طوغری‌یه اولماز ایسه‌ده، برقدر یراقدن طوروب حتی استروژلرده خواجه‌لق ایتمك ایسترلر. ابویوسف، محمد، زفر، (رحمهم الله) حضرتلرینك اوچاوسی اوشبو کون بومنصبده اوطوروب طورسونلر حاللری بویله اوله‌چغنده هیچ شبهه اولنماسون!.

دورت میلیون اهل اسلامك یکانه امیدی اولان محکمه‌نك حاکملری تکرمان تاشی ایله چارق آراسنده «آلتی آغاج» تعبیر ایدلن بردولاب حالنده قسری صورتده آیلانوب طورسونلرمی؟ یاکه بنم سوزم دورت میلیون مسلمان سوزی! دیه کندی حیثیتارینی حفظ ایدرك صلابت اوزرنده اولنسونلرمی؟.. هربر یازویه امضا ایدرکه مجبور اواسونلرمی؟ یوقسه دور. باقالم! بویله استاتیا یازلمش بوایسه فلان وقت منسوخ

اولنمش ایدی، اش ایسه اول استاتیاکه مطابق دگل بلکه فلان استاتیاکه بناء ایدلملی، بویازو یاکلش، ایکنچی‌یه تصحیح ایدرك کوچرلسون وغیر وغیر بوکبی، الحاصل کندی کرسیسینه کندیسی صاحب اوله‌رق اجراء وظیفه ایلسونلرمی؟ لازم صورتده روسچه بیلمیان اعضا، اعضالقدن زیاده «آلتی آغاچ» اوله‌چقدر. بیلور ایسه البته کندی ایشینه کندیسی صاحب اوله بیله‌چکدر، ایمدی سز کندیگزی ایسته‌دککزی احتیار ایدگز!..

بو یرده بزلره هم مجتهد هم یوریست یتشدرمك ممکنمی؟ دیه بر سوأل ایراد ایدلنور. بونك جوابنده ایسه بن کندم «بر مرتبه دکل یوز مرتبه‌ممکن» هم‌ده «دنیاده بونك کبی‌محال هیچ شیء تصور اولنماز» دیه بر برینه ضد اولان ایکی تورلی جواب ویرمکده‌یم.

عالملرمزك، بونچه میلیون نفسلرك تربیه سی ودنیاده راحت، راحت، یاشامقلری، ذمه‌لرینه امانت ایدلدیکندن ذهول ایدرك، امت حالی و استقباللری ایله قابل تطبیق اولمیان فکرلری سویلمکده دوام ایتدیکلرنی، وبو کونده ملتلر آراسنده «تنازع بقا، فن اجتماع بشری» دیه شهرت بولمش سیاست حیاتیه دن غافل طورد قلرنی فکر لدیکم وقت مذکور ایشلری میدانه کتورمك محال بیك کره محال دییورم.

اما خلقمزده اولان استعدادی وخصوصا بر چوق یاشلرك هر بر اذا وجفالردن کوز یومارق تحصیل معارف یولنده فدای جان ایده چك صورتله کرشمه‌لری هم ده بایلرمزك تعالی اسلام یولنده هیچ شیلری دریغ ایتمیه‌چك صورتده اولان سخاوتلرنی کوردیکمده، ممکن ویوز مرتبه ممکن دییورم. صوڭغی احتماله کوره بونك نه طریق ایله وجوده کله‌چکی حقنده دخی بر قدر فکرم وار ایسه ده، آنی یازمیه وقت

Из фондов Российской национальной библиотеки

همده مقام بیك مناسب اولمادیغی جهتله بو قدر له اکتفاء ایتدم. برر کیمسه سزك قبیلدن کوکلمی تحریك ایدر ایسه احتمال آنی هم یازمیه موفق اوله بیلورم. وفقنا الله علی تلك النعمة الکبری.

«آلتنچی ماده یه دائر انتقاد»

روایتلره کوره اوشبو ماده روسیه تبعه‌سی اولان باشقه برچوق قوملرڭ هم مرادی ایمش. اویله ایسه بونی بزدن باشقه‌لر هم بزه کوره دخی زیاده ایش باشقاروچی وطریقارنی‌ده کوزل بیلوچی ذاتلر شاید بر وقت ایله پشررلر. بزه ایسه یالکز، برلکده آشامق ایچون قاشیق حاضرلب فرصت کوزتمك لازم اولسه کرك. بزلر ایچون غیرلر ایله مشترك اولان حقلر آردندن یورمیه کوره کندی خاص حقلرمز ایچون سعی ایلمك ضروردر ظن ایدلنور. حالبوکه بو مسئله بر جهتدن سیاسته متعلق اولان بیوك بر مطلوبدر. اربابی طرفندن صورلدیغی تقدیرده اول درجه استبعاد ایدلماز ایسه‌ده بزم کبی اویقوده اولان بر قوم طرفندن صورلمه‌سی سبب دقت ومحل ظنون اولور. بوکونگی بزم حالمز، ما امکن سیاسی ایشلردن یراق طوروب، هیچ کیمه طرفدارلق ایتمای، یالکز کندی حقوق شخصیه، حقوق ملیه ودینیه‌مزی محافظه صددنده اولمقدن همده حاجتلرمزنی کاه نزاکت اوزره وکاه طوپاسلق ایله، الحاصل اقتضاء وقته کوره دائم

طلب ایلمکدن عبارت اولسه کرک . بزلر کندیمز طوغری ، صو بولاندرر ایسه‌ك فائده کورمیه چکمز ، کیمه‌گه اوت صالوچی آدم اکثر برلکده یانوب برباد اولور. اما بولانمش صوده مرادمزه موافق صورتله بالق طوتمیه بلکه موفق اولورز.

خصوص حریت مناظره بحثنه کلنچه: حریت مناظره اهل اسلامه البته فائده ویره‌چکدر ، بونده ایسه شبهه یوق. فقط اصولی ایله اولمق شرطیله. اصولی ایسه تمام استعداده اولنمق وخصم النك اولان قوراللرك قوت ومقدارنی بیلوب شوکا کوره حرکت ایلمکدن عبارت اولور. فنون جدیده ایله سلاحلنمش بر خلق اوستینه ، مواقف ومقاصد ، طوالع ومطالع ، تمهید و تجریدلرده یازیلان سوزلرله قارشی چقمق بر قدر مخاطره‌لیدر. انصاف ایله دقت ایدلسه کورلورکه اسملری ذکر ایدلن کتابلرك اکثر سوزلری لاتین ویهود مترجملری طرفندن خطا ایدلن ترجمه‌لره بناء ایدلمك سببندن تاریخ وفلسفه جهتنچه بر چوق غلطلری مشتملدر. بونلر ایسه بو کونده بزلردن زیاده دشمنلرمزه خدمت ایتمکده‌در. خصملری یالکز مالوفلر ، دارونکین ، کیمونلردن عبارت بیلوب شوکا کوره اظهار حماست ایتمکلکمز ، هر وقت اوله کلدیکی مسامحه لرمزدندر. زیرا بو کبی ذاتلر یالکز پیریداۋای رازۋیدچیکلر اولوب اصل ارمیا ایسه جرجیس ، صال ، آنطون ، هاشم کبی‌لردن عبارتدر. های بونلرك بحثلری والزامده مهارتلری یمان!. خاطرلرده اولسه کرکدرکه اوزون بر بحث سببندن کچن سنه‌لرده مفتی الدیار المصریة محمد عبده حضرتلرنی بیك تار یوللره کرکزمك مرتبه‌سینه یتمشلر ایدی. حالبوکه بو ذاتك علوم اسلامیه‌ده مهارتی ، فلسفه وکلام عامنده اولان سعت اطلاع وکمالاتی تفتازانی ، دوانی امثالندن کوب مرتبه بلند ایدیکی دعوا ایدلنور. کندیسی فرانسزجه

بیلدیکندن بر چوق آوروپا فلسفه‌سینك اثرلرنی طوغریدن طوغری‌یه اوقومشدر. صوکره اصل غلبه‌سینه‌ده سبب اوشبو هنری اولدی، دییورلر.

بوندن مقصد ایسه، دین و اعتقاد طوغروسنده اولان خصملرمزه فنون جدیده وطبیعیات یاردم ایدوب طوردیغی حالده مسلك مستقیم اولان بزم دینمز اسلامه (معاذالله) ضد اوله‌چغنی اشراب ایتمك دگلدر. زیرا قضیه بر عکس ایدیکی بر چوق فیلسوفلر ونادر عالملرك شهادتلریله ثابت ایدیکی معلوم. فقط خصملرمز هر وقت بزم جهالتمزدن استفاده ایده کلدیکلری کبی مناظرهٔ دینیه طوغروسنده هم جهالتمزدن استفاده ایده‌چکلرنده شبهه اولنماز. کندی ضررلرینه شهادت ایدن شیلری بزم غفلتمز سایه‌سنده فائده‌لرینه شهادت ایدر کبی کوستره بیلورلر.

خلاصه: فنون جدیده ایله بحق آشنا اولمادیغمز، نظام کائنات تعبیر ایدن طبیعیات کتاب کریمی حضورنده دیز چوکه‌رك کندی مالمز مرتبه‌سینه کتورمادیکمز حالده حریت مناظره‌گه اون مرتبه یوز مرتبه رخصت ویرلسون، بزلر امید ایتدیکمز قدر فائده کورمیه‌چکمز. بنم بو طوغروده اولان ظن وتخمینم بودر؛ احتمال‌که خطأ هم‌ده صرف خطاء اوله بیلور. لکن بویله خصوصلرده صواب ظن ایدلن فکرك تجربه وقتنده خطاء چقمه‌سینه کوره، خطا ظن ایدلن فکرك صواب چقمه‌سی خیرلی اولمه‌سنده شبهه یوقدر.

بونده یازیلان سوزلرك اکثری هر نه قدر اصل مطلوبه دخلی یوق ایسه‌ده بحث ابتداءسنده مساهله‌یه کوره یازیلان بر ایکی سطر سوزك اجبار ایتدیکینه مبنی یازلدی. اگرده مذکور سطرلری ازمامش یاخود بوزمش اوله ایدم، بو مقدارشی یازمق کلفتندن‌ده

آزاد اولنەچقدم. نه ایسه آنلری بوزمادم بونلری‌ده ایستزایستەمز یازدم. خذما صفا دع ماکدر.

سکزنچی مادەیه دائر انتقاد

یکل اولسون ایچون بز بومادەیی «عائله نزاعی» دیه تعبیر ایلەچکز. فی الحقیقه بویله نزاعـلر، عائلەیه متعلق اولوب بر چوق نقطەلردە باشقه عمومی نزاعلردن فرقلیدرلر. باشقه نزاعلردە اجتهاد مجتهدك دخلی کوب اولوب، شونکا بناء ایدلنەرك فصل اولنور. اما عائله نزاعلری هر نه قدر اجتهاد دخلی وار ایسەدە اکثری قرآن وحدیثلره بناء ایدلنەرك فصل اولنور. تقسیم ترکه ایسه بتون بتونه قرآن وحدیث شریفلر ایله حل اولنوب اجتهاد مجتهدن حاجتای دگلدر. یاخود حاجت اولان یرلری نادردر.

عائله نزاعلرنی حل ایتمك خصوصنی اسلاملرك کندیلرندن آلوبن عمومی وملکی محکمەلره ویرمك مرادی یکی برشیء دگل ایمش. حتی بونی بالفعل اجرایه قویمق بوتاریخدن تقریبا اُوتوز یللر مقدم برزمان حکومت طرفندن قصد ایدلمش ایسـەدە بعض برمانعلره تصادف ایدلنەچکی حس اولندیغندن منـاسب بروقته قدر تأخیر ایدلمش اولدیغنی خاطرمن قالدیغنه کوره شیللر نام ذاتك «ترکستان سیاحتی» نام کتابندن اوقومش ایدم. بوکونکی ریداکسوینانی کامیسیه طرفندن یازیلان کتابك بتون مادەلری، دیدیکمز ایسکی زماندن

قالمه برشی اولدیغی دعوا ایدلماز ایسه‌ده برچوقلرینی بلکه اویله اوله بیلور. طبیعی بوکونگی آدملرگن معلوماتلرندن استفاده ایدلنور. اسلاملرڭ نکاح وطلاقلری حقنی یازمش کتابی وارلغندن استدلال ایدرڭمی یاخود طوغری بیلوبمی سوریا خرستیانلرندن سلیم‌دی نوفل الطرابلسی (*) نام عربڭ برچوق فکری هم قبول اولندیغی مرویدر. (بوذاتڭ کتابلری ایسه «الزواج فی الاسلام» «النسل والطلاق» نامنی ایدیکی وحکومت مصارفیله نشر اولندقلری سویلنور).

عائله نزاعلرینه نظارت ایتمه‌یی، اسلاملرڭ کندیلرندن آلوب ملکی حاکملره ویرمکنی برسبب ویاکه برقاچ سببلر اوله بیلور، فقط غایت گیزلی طوتلدیغی ظن اولنور. لکن کوکلره آغرکلماسون ایچون ظاهرده بعض بر معقول سببلر کوسترلمش اولسه کرک. ریداکسیوننای کامیسیه اثری بوکونی کوز اوگمزده اولنمادیغندن مندرجاتنی بیلن ذاتلره هم مراجعت ایتمه‌یه یتشه آلمادیغمردن بونك ایله بحق آشنا اوله آلمادق. بویله نزاعلری فصل ایتمك اسلاملرڭ اوزلرنی اولدیغنی حکومت ایچنی حکومت اولنه‌چغی بهانه ایدلمازسه کرک. زیرا بتون حاکم ومحکمه‌لر حکومت طرفندن تصدیق ایدیلدیکندن ایستدیکلری حکملری فسخ وتأکید ایدوب طوردقلرندن هم‌ده صوبرانیه‌نڭ بتون ایشلرینڭ حسابی هرآینی دیپارتامینت اوزره مرافعه ایدلدیکندن، حکومته مجهول برشیء یوقدر. بوایسه یگی برشی‌اولمأی یارم‌عصردنبرو تجربه ایدلدیکندن، بررتورلی ضرر ملحوظ ایدیکی شاید بهانه‌ایدلماز. ایمدی اوله قالسه بویله حالی طوردیغنی خاتونلره جفا کوبایدیکی وبونڭ اوگنی آلمایه‌ده اسلام عالملرینڭ اقتدارلری ایرشمادیکی‌بهانه ایدلنسه ایدلنور.

(*) ۱۹۰۲ تاریخنی ۲ اوکتابرده پیتربورغنی وفات اولدی.

Из фондов Российской государственной библиотеки

بالفرض ریدا کسیوننای کامیسیه، کندی کتابنڭ بو مضمونده بر شی تصریح ویاتلمیح یوللو ذکر ایدلمش اولسه، بونی ایسه قسما اعتراف ایدرك وقسما مدافعه طریقی ایله مقصدی صورمق اقتضا ایدر. یوقسه: « سز خاتونلره ظلم ایدییورسز حاکملرکزده بونلری رضأ ایلن چك طرزنڭ دگل ، همڭ سز نلڭ حکومتگزدن بونلرڭ حاللری مسعود اولمیه جغی معلوم » دییان سوزه قارشو : « بزده اویله شیلر هیچ یوق ! » دیه سلب ایله جواب ویرمك ، یاکه : « شویله ایسه ده بو حق کنه بزده طورسون ! » دیه صورمق البته ثمره ویرمیه چکدر . بزلر هر نه قدر حالمز مستور ظن ایدر ایسه کڭ ، حکومت آدملری بزم معیشت احوالمزی کندیمزدن زیاده آڭلاب طورمقده ایدیکلری معلومدر . خاتونلرمز اکثر محجوب اولدقلرندن وکندی حاللرنی کندیلری سویلمیه مقتدر اولمادقلرندن هم بر مقداری ایشلری قضا وقدره حواله ایدرك اوت ایچنده یاشامه یی تحمل ایتدیکلرندن هر نه قدر دعوا کاغدلری عدد نفوسه کوره چوق کورلماز ایسه ده . بویله حاللرده دعواسز قالمقلری کنه بر نوع مظلومیت دگلمی؟..

بو تقدیرچه بو ماده یی یازلدیغی کبی دوپ دوزه صورمق « اسلام خاتونلری مظلوم اولسه لرده اولسونلر لکن ایشلر همیشه اولگی کبی طورسون ! » دیمك اولدیغندن قبول ایدلمیه چکی همڭ صورمیه ده لائق دگل ایدیکی ظاهر اولور .

خلق آراسنده جبر وظالملرك آزالمه سی وهر کیم کندی حالی ایله خوش صورتده کچنمه سی ، حاکملرڭ بحق شریعت حاکملری اولمه سینه ودستور طوتلنه چق نظامگده اساسلی همده دعوا ظهور ایتدیکی وقت عدالت اوزره فصل اولنمه سینه مربوطدر. نظام اگرده عموم

خلقلرنك معامله‌لریله ومعیشت اجتماعیه‌که مناسب بر یولنی اولور ایسه البته انسانلر بختیار اولورلر وعکس صورتنده جزع وفزع، فریاد وویلاه هیچ اکسك اولماز. علم حقوق خواه وضع الهی اولان اساسه وخواه عقول کامله اوزره مبنی اولسون، انسانلرنك عرف وعادتلرینه تطبیق ایدلمه‌سی لازمدر. لکن انسانلرنك عرف وعادتلری عصرلر اوتدکچه بر مقدار تبدل ایتچکی طبیعیدر. شونکچون ایلك عصر نظاملرندن بر چوغیسی بو عصرده، وبو عصر نظاملرینك بر خیلیسی کله‌چك بر عصرده تبدیل اولنماسی لازم کلور. مغرب خلقی هر عصر حتی هر بر ربع عصرده کندی نظاملرینی بر مرتبه تبدیل ایتمیه مجبور اولمقلرینك سببی‌ده اوشبو اوله بیلور. زیرا بو شی اجتماع بشری قاعده‌سینه کوره ضرور بر شیدر.

بزم حقوق فنمز وایکنچی تعبیر ایله فقه اسلامی کتابلرمزه اصل اعتبار ایدلن متنلر بوندن سکز طقوز عصرلر مقدم بغداد، بصره، ری، تاشکند، سمرقند، مرغینان، مرو شهرلرنده یازیلمشلر وطبیعی اوله‌رق شول عصرلر وشول یرلرنك عرف وعادتلرینه تطبیق ایدلمشلر ایدی. ایمدی آنلر عصرلری ایله بزم عصرلرمز آراسنده وآنلر مقاملری ایله بزم وطنلرمز آراسنده بیوك بیوك تفاوتلر ظهور ایتدیکندن آنلرنك بعض بر ماده‌لری بزلره کوره قابل تطبیق دگلدر. اوشبو سببدندرکه بزده اولان شرعی حاکملر حکم شرعی اعلان ایتمیه مجبور اولدقلری وقت، کندیلری طوغری اساس شریعت اولان قرآن وحدیثلردن استنباط ایتمیه کوچلری یتمادیکندن ودستور العمل طوتلان کتابلرده بو شیلرنك نام ونشانلری اولمادیغندن ویاخود اولوب‌ده اجراسی ممکن کورلمادیکندن،

جزانی صورتده بر حکم امضا ایدرلر جزانی حکملرك عند الله
کناهی بیوك ایسه‌ده بر مرتبه ایکی مرتبه اولدیغنده دنیا جهتچه
اول قدر مضرتی‌ده اولماز. فقط اوچ دورت مرتبه‌لره بالغ اولورسه
کندیسی بر قاعده روشینه تحویل ایدلنه‌رك، ایکنچی وقت خلافی
ایله عمل ایتمك حکومتنك شبهه‌یه توشمه‌سینه واعتماد ضائع اولماسینه
باعث اولور. ایشته بو جهتدن بر اصلسز حکم، حکم کلی وقاعدهٔ
مطرده اولور کیدر. بوندن ظهور ایده‌جك مفاسد آنچق اربابینه
معلوم اوله بیلور.

خلاصه: فقه کتابلرمزده یازیلان قواعدك برچوقلری بزم زمانمزده
اجراسی ممکن اولمادیغندن وزمانه‌مزده میدانه ظهور ایدن بر قاچ
شیلر حتی اشارت یوللو اولسون فقه کتابلرمزده درج اولنمادیغندن
بو کونده بزلرده قضا بابی ناقصدر. اگرده عدالت ایشکی وهر کیمك
ملجائی اولان قضا، خلقلرك احتیاجلرنی سد ایدر درجه‌ده اولمازسه
طبیعی ظلم میدان آلور. بونده ایسه هیچ شبهه ایدلماسون!.. بو
سببدن: «سزلر خاتونلرکزه ظلم ایدییورسز، حکملرکز بونلرك
معیشتلرنی تأمین ایده‌جك صورتده دگل!» مضموننده اولان سوزلری،
منطق قاعده‌لرینه بناً ایدرك رد ایلمك قولای ایسه‌ده واقعغه تطبیق
ایدرك رد ایلمك قولای دکلدر. بناء علیه بو ماده‌یی صوردیغمزده
بویله مختصر صورتده صورمای بلکه، «عائله نزاعلرنی کندی عالملرمز
فصل ایتمه‌سی یالکز عرف وعادتکنه اولمای بلکه دینی بر ایش
اولدیغندن هر وقت کندی عالملرمز طرفندن حل اولنمه‌لری لازمدر:
زیرا بونلری غیر اسلام بر کیمسه‌نك حل ایتماسی شرع اسلامی
نظرنده قوتسزدر؛ بناءعلیه ملکی محکمه‌لره ویرلمه‌سی قائده‌سزدر.

بلکه کندی عرفلرمزه موافق بونلری حل ایتمیه دستور اوله‌جق صورتده فقهمزی تعدیل ایلمك بزم کندی عالملرمزڭ وظیفه‌لریدر. اگرده حکومت ایستر ایسه بیوك عالملرمزدن برجمعیت تشکیل ایتدیروب عائله نزاعلرنی، قضاء وشهادت، دعوت وبینات بحثلرینه دائر بر کتاب ترتیب ایتدیروب حاکملرمزه دستور العمل اولمق اوزره ویرسون!» دیه بعض شیلر علاوه ایدلمه‌سی اقتضا ایدر.

اوشبو انتقادمز تلخیص ایدلدیکنده: ۱) عائله نزاعلرینی فصل ایتمیه فقه کتابلرمز کافی دکل ایدیکی. ۲) فقه کتابلرنده اولان بعض شیلرڭ اجراسی بووقت بزلره ممکن دگل ایدیکی. ۳) بونلری ایسه زمان اقتضاسینه کوره تغییر وتبدیل جائز اولمه‌سی. ٤) عائله نزاعلرنی فصل ایتمك امور دینیه‌دن اولمه‌سی. ٥) اگرده حکومت تکلیف ایدرسه دستور العمل اولمیه لائق برکتاب جمع اولنمه‌سینڭ لزومی، دیمکدن عبارت اولان بحثلر ظهور ایدر. هر نه قدر سوز اوزایور ایسه‌ده بونلری بوحالده قویوب کتمکدن احتمال که سوءتفاهم میدانه کلور. بناء علیه بونلری مناسب وجه اوزره مختصر صورتده بسط اولنمه‌سی فائده‌سز اولماز. فقط بحثلر بربرینه قاتناشوب اوقوچیلره تشویش اولماسون نیتنه مبنی بز بونلری اوشبو یرده آیروب آیروب هم‌ده ما امکن اختصار اوزرنده یازاچغز:

برنچی بحث: بومطلبی اثبات ایچون الده برچوق سرمایه حاضر ایسه‌ده بویرده بویله جزئی مثاللری ایراد ایدرك سوز اوزاتمیه حاجت یوقدر. فقهمز ترتیب ایدلدیکی کونده نه اسملری ونه جسملری اولمیان پوچته، تیلغرام، تیلیفون وغیر بونلر کبی اختراعات؛ ناتاریوس و متریقه‌لر، محکمه‌لر وطبیبلرڭ شهادتلری، قاترغه‌یه یبارلمك، آریستانت روتینه قوشلمق کبی تنظیماتلرڭ، بزم معامله ونزاعلرمزه اوشنداق فصل دعوی وحکملره خیلی تأثیری واردر. بونلری ایسه فقهمزه تطبیق

Из фондов Российской национальной библиотеки

ایلمك یاكه هیچ ممكن دگل، یاخود بعض نادر ذاتلره كوره گنه ممكن. براش مادام كه عموم اسلام حاكملری ایچون استفاده ایدلمیه‌چك اولور آنك حقنده حاجتمزه كافی دگل دیمك روا اولور.

«چیته» شهرنده اولان بر ذات تاتاریوسه اشهاد ایدرك مینزله‌ده اولان خاتوننی تلغرام واسطه‌سیله طلاق ایتدی. یاخود عدت نفقه وغیرلر آقچه‌سنی پیراواد ایتدیكی حالده «مسقوا» دن بر كس «تابول» شهرنده اولان خاتوننك كندی اسمنه طلاقنی بیان ایدوب مكتوب یازدی. بر آت یوكی قدر فقه كتابلرمز تتبع ایدلسون عادی حاكملر بونلردن بر شی چیقاراچقلر دكل، بیوكاری‌ده شاید كتاب القاضی بحثلرندن وخط ایله عمل درستمی كبی مطلبلردن یوقاری واره آلمازلر. بونلر ایله دعوی اوزمك نه قدر مشكل ایدیكی معلومدر. بناء علیه مذكور خاتونلرده وفات كونلرینه قدر «قدرم شویله ایمش!» دیه كون كچرمیه مجبور اولورلر.

ایكنچی بحث: بر دعوانك بر جزئی «یاقوتسكی» شهرنده وبر جزئی «بلباای» توابعنده كورلمه سی لازم كلور. (بویله بر دعوا بو كونده هم واردر) قاضی اولان كیمسه بو كبیلرده البته كتاب القاضی الی القاضی فصللری ایله عمل ایتمیه مجبور اولور. لكن بو فصل شویله بر شیدركه انك یكل اولان سوز ابو یوسف مذهبی اولدیغی حالده بزه كوره قابل تطبیق دكلدر.

ایشته «بلباای» ده اولان خاتون، ایری وفات دگل، مفقود دخی دگل عمرده بر كره اولسون ایری ایله جیولاچقلر دكل، آشارغه یوق، ایچاركه وكیلاركه یوق؛ «نه چاره قسمتم شویله ایمش!...» دیه اوتوز قرق ییل مدت عمرنی اوزدررر. بویله خاتونلر كاشكی برگنه اونغنه اولسه لر ایدی نه ایسه اول ایدی. فقط تأسفدركه یوزلر ایله صانالورلر.

Из фондов Российской национальной библиотеки

بو سوزلردن فقه کتابلرینه طعن وکتاب القاضی الی القاضی مسئله‌سنی جرح ایتمك آڭلاشلماز هم آڭلاشلماسون! بتون سفرلر کروان ایله یورمیه محصور اولان بر زمانده هم‌ده محکمه‌لرك کانسیلاریه‌سی، انخود اشچی، ایسغاداشچی دفترلری، خزینه مهری ویاکه مهر یرینه مطبوع علامتلر، پوچته‌لر، پوچته نظاملری اولنمادیغی؛ اوشنداق هر محکمه وهر حاکمك عمللری تعیین ایدلنه‌رك بونلرك وظیفه‌لری ترتیب اوزره وحکومت کفالتی تحتنده اولنمادیغی بر زمانه کوره غایت مطابق ایدی. فقط شمدی زمان شول درجه تغییر ایتدی‌که اگرده ابو حنیفه حضرتلری قایتوب کله ایدی، کندی شاگردی امام محمد یازان کتابلری بر طرفه قویوب کندیسی تمام بر باشقه فقه ترتیب ایلر ایدی.

عادتلری کتابلره تطبیق ایتمك دگل، بلکه کتابلری عادتلره تطبیق ایلمك لازمدر. اسلافلرمزدن چوق کیمسه‌لر کوردك‌که سامارا غوبیرنسکی پراولینیه‌سی طرفندن یوز واسطه ایله کلن اوکازلرنی ژولصن خدمت ایدن بر روس بالاسی قولندن یولقوب آلوب کندیلرینك اوکازلی ملا اولدقلرینه علم یقین حاصل ایتدیکلری حالده، پوچته ایله هم‌ده کندیلرینه معلوم اولان بر ذاتك آی خبری یازلنوب کلن خطلرینی «شرطلری تابلمی» دیه کتاب القاضی الی القاضی‌یه تطبیق ایدرك قبول ایتمازلر ایدی. بویله ذاتلره بو کونده‌ده قطاق دگلدر.

خاتوننی تربیه‌یه قدرتی اولمیان کیمسه خاتوننده فرقت حقی اولمای، بلکه دین آلمقله امر ایدلمك ماده‌سی کوسترلور. ایلك عصرلره کوره هم بغداد، کوفه ولایتلرنده بو حکم معیشته موافق ایدی. احتمال‌ده بو کونده‌ده موافقدر. فقط بزم کبی قشی صالقون هم اوزون اولان مملکتلره کوره اجراسی قابل دگلدر. بغداد کبی قزو یرلرده اون خاتون مصرفینه کفایت ایدن شی بزم یرمزده یارم خاتون اداره‌سینه کافی دکلدر. بر دقت ایدلسون، ایرلرینه بورچقه ویرلمیان

Из фондов Российской Национальной библиотеки

یرده خاتونلرینه‌می بورچ ویرله‌چك: ویرلمیه‌چك ایسه بویله حكمك معیشتمزه كوره نه كبی فائده‌سی وار؟ «ایرك ضررینه بورچ آل! بن شویله حكم ایتدم!» دیه اعلان ایدان حكمدن قانغی برخاتون «شكرلر اولسون حالم تأمین اولندی» دیه كیده‌چكدر؟ فائده ویرمیان حكم ایله اجراسی ممكن دگل حكم ایكیسی بر شیدر.

غایت نازوك اولان عنین مسئله‌سنده خاتونلر فتوالر ایله عمل ایدلمك یولی كوسترلور. علم طبك خارق العادة ترقی ایدن اوشبو كونمزده عصرمزنك طبیبلری برچوق دفعه‌لر عاجز قالدقلرنی اعتراف ایدن بر مسئله‌نی (*) بزم چیشمه باشقوردلرینك خاتونلری تمییز ایده‌چكلرینه قناعت اولنورمی؟ ... حقیقتی بیلوب، بیلممكدن قطع نظر اولنه‌رق مطلقا بر وجدان ایله فتوی (ایكسپیرت) روسیه نظامنده هم واردر، فقط اهلی اولمق شرطیله. یوقسه ساغز چاینامكدن باشقه‌نی بیلمیان خاتونلرك فتوالری (ایكسپیرت) عد اولنمازسه كرك.

صوبرانیه كانسیلاریه‌سنده بر خاتون ایرینك عنین ایدیكنی سبب كوستررك فرقت صورار. صوبرانیه ایسه تأجیل بیورر. فقط تأجیلدن مقصود برلكده یاشامقلریمی یا خود مطلقامی؟ دیه بر تردید ظهور ایلر. برلكده طورمیه خاتون رضالق كوسترر فقط قائن آتاسینك یورتندن باشقه یرده اولمق شرطیله. قیین حقنده قائن آتاسی ایله آقروژنی صودده بیوك بر ایشاری بارلغینی شول سببدن آنك یورتنده طوره آلمق ممكن دگل ایدیكنی دعوی ایدرك آقروژنی صوددن همده دوقتوردن شهادت نامه نابشرر. ایر ایسه آتاسنی تربیه ایدرگه وآنكله بر كسبده اولدیغنی سبب

(*) آمریقاده تألیف ایدلن «حیاتناالتناسلیه» نام كتابك ١٢نچی بیتینه مراجعت اولنه

Из фондов Российской национальной библиотеки

کوستررك هم ده خاتوننك بویله سوز اریله ابروم برفاتیر آلورغه مجبور دگل ایدیکنی شریعت محکمینه حواله ایدرك دعوانی مدافعه ایلر . صوبرانیه‌نك بو ایش حقنده عجله‌چه خاتمه ویرمادیکنی سبب کوسترمکله خاتون داخلیه نظارتینه شدید اللهجه بر شکایت نامه رفع ایدر . صوبرانیه بر طرفدن مذکور نظارته جواب ویرمکله مشغول اولور وایکنچی طرفدن ده ایشك آخرنی بولمق امیدیله ڤراچیبنوی آتدیلینیه‌گه یازوب زوجان حقنده معاینهء طبیه ایدلمه‌لر ینی صورار . ایر ایله خاتون حتی صوبرانیه طرفندن برده ناظر حاضر اولندیغی کامیسیه‌ده معاینه اولنورلر . مذکور آتدیلینیه کندینك شهادت نامه‌سنده ایرنك عنین دگل ایدیکنی یازار ؛ اما خاتون حقنده قرار ویره آلمادیغنی تصریح ایلر . ایشته بو کبی شیلر هر وقت اولنه‌چق حاللردندر . نادر ذاتلر احتمال‌که جامع الصغیر ، قدوری ، هدایه‌لردن بو کبی طوغرولرده روایتلر دلیللر تابارلر ، فقط یالکز نادر ذاتلره میسر اولوب ده عموم محروم طوره‌چق فقه حقنده اجراسی ممکن دکل تعبیری هر نه قدر قباتعبیر ایسه‌ده درستدر .

اوچنچی بحث : فقه کتابلرمزی ، یاخود فقه کتابلرمزك بعض حکملرنی مکان وزمان اقتضاسینه موافق صورتده تغییر وتبدیل ایدوب طورمقدن شریعتمزك (معاذ الله) تغییر وتحریف ایدلمه‌سی لازم کلماز . فقه اسلام ایکی رکندن عبارت اولوب ، بری ایسه کتاب وسنت ، اجماع وقیاس تعبیر ایدلان اصول شریعتدر . ایکنچیسی ده یالکز رئی ایله ترتیب ایدلان «قانون اسلامیدر» روما قانونی ، فرانسیه قانونی ، امریقا قانونی اولدیغی کبی «اسلام قانونی» ده باردر . خلفنك معامله‌سی اقتضا ایتدیکی سببلی مشایخ سالفه‌نك ، بو زمانه بویله اوفق ، خلق ایچون شویله ارفق ، استحسان بویله‌در ، استصحاب

Из фондов Российской национальной библиотеки

اویله‌در ، عقل صحیح آنکله حکم ایلر ، عموم بلوی بونکله عملی تجویز ایدر ، مضموننك اولان سوزلری جمله‌سی «قانون اسلام» اوله‌چقدر.

مقصود ایسه آکلاشلدی ولکن زیادهٔ ایضاح ایچون بر تمثیل یازمق فضول اولماز . یالکز قزك ترکه‌دن اولان نصیبی نصف اولمه‌سی حکم شرعیدر . زیرا قرآن ایله ثابت اولمشدر ؛ اما عنین مسئله‌سنك خاتونلر فتواسینه مراجعت ایدلمك قاعده‌سی صرف رأی ایله اولدیغی ایچون قانون (*) اسلامی اوله‌چقدر . حکم شرعینی مادامکه ضرورت ملجئه اولماز تغییر وتبدیل ایدلمه‌سی اصلا جائز اولمادیغی حالده قانون اسلامی ، هر زمان وهر مکانك کندینه مناسب صورتله تغییر وتبدیل ایدلمه‌سنك ضرر اولماسه کرك. زیرا اون تورلی یوز تورلی صورتلره تبدیل ایدلسون همیشه «قانون اسلامی» اوله‌چقدر .

(*) عنین مسئله‌سی بتون اصلی ایله رسول اکرم زماننده واقع اولمامشدر، ظن‌ایدرم. زیرا جناب رسالتپناه افندمزك حکم وفتوالرنی الوغ وکچوك بتون وقایعنی نقل ایتمیه حصر ایدلن (زادالمعاد) نام کتابنده ابن القیم حضرتلری بویله بر حادثه اولدیغنی حکایت ایلمیور. تأجیل قدرسی‌ده یالکز حضرت عمر وحضرت علی‌دن منقول‌ایدیکنی ابن الهمام فتح القدیرده روایت ایلر. بو سوزدن هم زمان رسول الله‌ده اولمادیغی آکلاشلور. اما خاتونلر فتواسیله عمل ایلمك قاعده‌سنی کیم باشلاب سویلمشدر ؟هم نه قدر تفتیش وتتبع ایله مشغول اولدق ایسه‌ده همان بونی بیلمك میسر اولمادی. احتمال که بوندن صوك معلوم اولور. اما بکارتی معرفت ایتمك ایچون فقه کتابلرنده ذکر ایدلن طریقلری کوردیکنده، آدم اوغلی حیرتلره غرق اولورده قالور. نه دیمیه ده بلماز!...

دورتنچی بحث: عائله نزاعلرنی فصل ایده‌چك حكملرك ركن واساسلری طوغریدن طوغری یه قرآن وحدیث شریف هم ده اجماع وقیاس اولمه‌سی ویاخود بونلردن مستنبط اولمه‌سی شرط اولدیغی کبی (بونلر ایچنده هر نه قدر قانون اسلامی هم اولنور ایسه ده آنلر حكملرك جوهرنڭ اولمای یالگز متفرعاتنڭ‌در هم‌ده قانون اسلامی هر نه قدر قانون ایسه‌ده واضعلری اسلام اولمه‌لری لازمدر) بونلر ایله حكم ایدن كیمسه‌لرك هم شریعت نظرنڭ قاضی اولمه‌لری شرطدر. شریعت نظرنڭ قاضی اولنه‌چق ذات جناب رسول اللهنڭ نیابت طریقی اوزره حكم ایتدیكندن اسلام اولمه‌سی هیچ شبهه‌سز شرطدر. اوشبو حكمت ایچوندركه عباسی خلیفه‌لر حتی الڭ بیوك منصبلری یهودی خرستیان، صابیء وپت پرستلره ویردیكلری حالڭ قضا منصبندن حتی الڭ كچوكلرینی اولسون اسلامدن غیری‌یه ویر مامشلردر.

خرستیانلرك نكاحلری شرعی اولمه‌سیچون روحانیلردن برینك اجراء رسم دین ایتمه‌سی شرط اولدیغندن بونك خلافنده اولان نكاحلر شرعی نكاح عد ایدلمادیكی كبی، غیر مسلم اولان بر كس هر نه قدر عائله نزاعلری طوغروسنده حقوق اسلامیه‌ده ماهر اولمغله شوڭا بناء حكم ایتسون حكمی ایسه شرع نظرنده قوتنده دگلدر. عائله نزاعی حقنڭ اولان قاضیلق بعینه جماعت نمازنڭ امامت ایلمك كبی صرف بروظیفهء دینیه‌در. ایمدی غیر مسلم اولان بر حاكمك بو طوغرولرده ملكی نظاملره بناء ایدرك حكم اعلان ایتمه‌سی نه یرده قالدی؟ مسلم اولان بر كیمسه‌نك هم ملكی نظاملر ایله حكم ایتمه‌سی‌ده قوتسز ایدیكی اوشبوندن فهملنور.

خرستیانلره تشبیهمزدن قضالقده نصرانیت اسراری قبیلندن برسر اولنه‌چغی آڭلاشلماسون. زیرا یونڭ سرومعمی فلان

Из фондов Российской национальной библиотеки

یوقدر. بلکه خلیفه دیمك رسول اللهڭ قائم مقامی دیمك اولدیغی کبی قاضی هم حکم ایتمك طوغروسنده رسول اللهڭ نائبی دیمکدر. رسول الله‌ه نیابت ایچون اسلام شرط ایدیکنده تردد ایدن اولمازسه کرك.

بوندن باشقه، مشهور مذهبلر قاضینڭ مجتهد اولمه‌سنی شرط ایلمشلردر. حنفیه مذهبنده کرچه مجتهد دگل قاضینڭ قضاسی نافذ کورلور ایسه‌ده، بوسوزڭ ابوحنیفه حضرتلرینڭ کندی سوزی اوله‌چغی مشکوکدر. ومع ذلك هر نه قدر مقلد قاضی قضاسنی درست کوررلر ایسه‌ده مجتهد فتواسیله اولمه‌سنی شرط ایتمشلردر. بوتقدیرچه ایکی آراده زور نزاع قالماز. زیرا بری طوغریدن طوغری‌یه مجتهد اولمه‌سنی شرط ایتدیکی حالده ایکنچسی بالواسطه اجتهادی شرط ایتمکده‌در. هر نه عائله نزاعنی فصل ایتمکده یا قاضی مجتهد یا مفتی مجتهد اولمه‌سی شرطدر. ذاتا مجتهد اولمیان کیمسه‌نڭ مفتیلگی جائز اولمه‌سی‌ده شبهه‌لیدر. اما مجتهدڭ مسلمان اولمه‌سی اهل اسلام آراسنده بالاتفاق شرطدر.

عائله نزاعلری ایله، غیری نزاعلرڭ برقدر فرق ایله یورمه‌سی اولگیسینه انساب حقی متعلق اولدیغی هم‌ده احکامی اکثر قرآن وحدیث ایله اولدیغی جهتندندر. معاملاتده ایسه حقوق برقدر یومشاق اولدیغی کبی احکامی‌ده اکثر آراء مجتهدین یاخود قانون اسلام ایله ترتیب ایدلمشدر. اوشبو جهتدن ایکی آراده بیوك فرق اوله بیلور. بوایسه یوقاروده هم سویلاندی.

اختصار مطلوب اولدیغی سببدن بو طوغروده آنچق اشارت یوللو بعض شیلر یازدق، بونی ده ایسه مذکور عائله نزاعلرنی کندی عالملرمز تصرفنده قالدرمیه یاردم تابمامزه بر سبب اوله بیلمازلرمی دیه یازدق. اکرده عموم محله امامنلرمزنی شرعا قاضی اولمقلرنی انکار ایتسه‌ك، مجتهدلرده منقرض اولدی شمدی مجتهد

Из фондов Российской Национальной библиотеки

کلەچك دگل فکرینه ذاهب اولسەق، بزلر مذکور دعوالری حل ایتمکدن اختیارمز ایله ال چکمش و اوزمز ایستیەرك کندی المز ایله عائله دعوالرنی ملکی محکمه لره تسلیم ایلمش اولورز. اویله ایسه آنی قایتارمق ایچون سوز سویلشوب یورمکمز صرف بر عبث اش اولەچقدر.

قاضینك بعض حکملره کورەگنه قاضی اولمەسی جائز اولوب مشائخ سالفه نك بیانلرینه کوره بر یرده اوچ مسلمان اولسه برینك، قاضی اولنمەسی لازم ایمش. حکومتمزده محله امامرینه: «اوز محلەگزده اولان عائله نزاعلرنی اوزگز شریعتگز ایله فصل ایدرك طرفینگه اعلان ایدیگز، فقط مال دعواسینه کرشماگز!» دیمش. ایمدی بونلرك شریعت قاضیلری اولمقلرندن نه کبی مانع وار ایدی عجبا! جهالتلری البته مانع دگل، زیرا عباسی خلیفەلر عصرنده اولان قاضیلر آراسنده اولان بعض قریه قاضیلرینه نسبتله بزم محله امامرینك الك جاهلیده علامه اطلاقینه سزادر. غیر مسلم حکومتك نصبیده اولماز، زیرا قضانی هر بر تورلی حکومتدن تقلد ایتمك درستدر. قاضی اسمی ویرلمامه سیده اولماز. زیرا قاضی اولمق ایچون بو عنوان شرط دگلدر. بونده ایسه هیچ خلاف اولمازسەکرك. ایمدی مانع نەدر؟ . . .

بر امام بلا عذر جمعەده امام اولەرق نماز اوقومای جماعتنی محروم ایتدیکی سببلی عیبلی اولدیغی کبی کندی محلەسنده ظهور ایدن نکاح وطلاق دعواسنی رؤیت ایتمادیکی ایچون هم نظاما عیبلودر. (اولاژینیه نکازانیه)

عائله نزاعلرنی فصل ایدر ایچون صوبرانیه طرفندن ویرلن اوکاز لر قاضیلغی مثبت دگل، بلکه یالگز مظهردر. صوبرانیه قاضی نصب ایتماز، زیرا بویله بر وظیفه زاکون بوینچه آنك یوقدر،

نظاما وظیفه‌سی اولمیان بر اشده شرعا وظیفه‌سی یوق ایدیکی هم دلیله محتاج اولماز. صوبرانیه طرفندن ویرلن اوکازلره قویلمش زاکون واستاتیه‌لره بر نظر ایدلنسون، عموما بتون محله امامری حقنده اولان استاتیه کوسترلور، یوقسه مذکور اوکازده هیچ بر: باسقه‌شی یوقدر. ایمدی بعض ذاتلرڭ: «محله‌امامرینی صوبرانیه‌اوکاز ایله نصب ایتدیککی صورتده شرعا قاضی اولورلر، یوقسه یوق» دییان سوزلری نه قدر درست اوله بیلور؟.. بوڭا ایسه دقت لازم!. بتون ملتڭ حیاتی مربوط اولاچق شیلرده قارشوکار عاقل اولماز، بلکه هر تورلی غرضلردن نفسنی تجرید ایدوب برلکده فکر یورتمك لازم اولور. محله امامری قاضیلر دعواسنده اگرده شریعته خلاف بر شیء وار ایسه یاکه ملتمز استقبالینه ضررلی بر نقطه کورلور ایسه بن کندم بو سوزدن یوز مرتبه قایتدم، بیك مرتبه توبه ایتدم.

وما انا الا من غزية ان غوت
غويت وان ترشد غزية ارشد

بشنچی بحث: عائله خصوصنده اولان نزاعاری فصل ایدر ایچون اولندیغمز حال وعصر ایجابنه کوره حاکم شرعیلرمزه دستورالعمل اولمق اوزره حقوق فنندن بر کتاب جمع اولنمه‌سینه بزم روسیه اسلاملری غایت محتاجلردر. اگرده نصیب اولوبده عائله نزاعلرنی فصل ایتمك وظیفه‌سی کندی عالملرمز تصرفنده قالور ایسه، ایستر دولت امر ایتسون، ایستر مسکوت قالسون، هر شیءدن مقدم بونکله اشتغال ایلمك بورچ اولسه کرك.

دیدیکمز روشچه کتاب ترتیب ایلمك وظیفه سی، اکابر علمأ ومشاهیر مدرسینمزدن عبارت اولان بر هیئت مخصوصه

ذمه‌سنده اولنه‌چغی طبیعیدر . صوکره ایسه وقتک اجبارینه کوره شریعته خلاف کلماز روشچه البته تبدیل وتغیر ایدلنوب طورلور .

هریوز ییلده‌دینی تجدید ایده‌چك مجددلر اولنور، مضموننده بر حدیث شریف روایت ایدلنور . اگرده بویله بر حدیث رسالتپناه افندمز حضرتلرندن صدور اولمش ایسه، البته‌امتك احتیاجی ومهماتنه دائر اولور . اهل اسلام ایچون شعرلر ، تاریخلر ، تصوف وغیرلره کوره علم حقوق وفن فقه ضروردر ، باشلیچه احتیاج بودر . زیرا علم حقوق انسانلرك روزکارینه مناسب بر طرزده اولنمازسه (معاذ الله) بتون بتونه دیندن محبت سونوینه باعث اولور . احکام ، معقول صورتده اولنمادیغی صوك حاکملری‌ده محبوب کورلماز . مشوش بر نظام ایله حکم ایدن قاضی کندیسینه عادل اسمنی آلدیغی کوریلن وایشیدلن شیلردن دگلدر . حکم وحاکمدن ممنون اولمیان ملت نه قدر کوچلی اولسه‌ده اولسـون حیات کسب ایده آلماز . اولان حیاتی ایسه صرف وهمی اولوب تیز کوندن یقلور . بناء علیه ملت وامتك مابه القوامی اولان فقه وار ایکان تجدید حدیثنی تصوفه حمل ایدرگه عجبا باعث نه‌در ؟ ... یوقسه علم تصوف اسلامیتك رکنلرندن بریمیدر ؟ .

لکن بویله کتاب نه یولده ترتیب ایدلنه‌چك؟ بوسؤالك جوابنی بوکوندن ویرمك ممکن اولماز . زیرا ایشلر هنوز بوکا کلمامشدر . بزلر ایچون کلن ایشلره باقمق لازم اولسه کرك . ومع ذلك سوز چقدیغی وقت سویلاب اوزمق فائده‌سز دگلدر . اگرده بویله کتاب ترتیب ایلمك لازم اولسه ووقتی هم کلسه، البته هیچ بر مذهب ایله مقید اولمای ، بلـکه اولدقچه اصول شریعته تطبیق ایده‌رك یازلنمه‌سی مناسب اولنور . هر مذهب کتابلری قارالنور وهر برندن

مناسب اولانی آلنوب، مناسب دگلنی ترك ایدلنور. بویله شیء هر نه قدر تلفیق ایسه ده تلفیقك درست دگل ایدیکینه هنوز دلیل قائم اولمامشدر. بوکونگی حنفیه مذهبی دیلان مذهب، اصوللرنده وفروعلرنده بر برینه خلاف اولان اوچ مذهب امامندن ملفق ایدیکنی انکار ایدن کیمسه اولورمی؟ اولنور ایسه مرحمت ایدرك دلیل کتورر. ابو یوسف ایله ابو حنیفه آراسنده یاخود امام محمد ایله ابو حنیفه آراسنده اولان مخالفت امام احمد ایله امام مالك آره‌سنده اولان مخالفته کوره بیوك ایدیکینی اربابی روایت ایلرلر.

امتده اولان افتراق، فقر وضرورت، اختلاف آراء وتعصب جاهلانه کلیسی تقلید ومقلدلر سببندن ظهوره کلمشدر. امت ایچنده مجتهدلر نه قدر کوب اولسه شول نسبتده جمع کلمه اولنور. مذاهب متبوعه‌نك شیوعی‌ده کندیلری عصرنده اولمامای، بلکه کندیلرندن یوز ییللر صوگره حادث اولمشدر. یوقسه مجتهدلر مبذول وقتده بو کونکی فاحش افتراقلر، بر برینی تجهیل وتضلیللر اولنماز ایدی. العلم نقطة کثرها الجاهلون. استغفر الله ان طغی القلم اوزلت القدم والعصمة لله المتعال وما بعد الحق الا الضلال.

(رضاءالدین بن فخرالدین)

Инв. № 17507

Из фондов Российской национальной библиотеки

Из фондов Российской национальной библиотеки

3 5521

Из фондов Российской национальной библиотеки